

Ljuba Slijepčević

Pravosudna Akademija

Aktivna i pasivna legitimacija u parničnom postupku

Objavljen u RADNOPRAVNOM SAVETNIKU 7/8 ZA 2025.

Uvod

Stranke su subjekti čiji se spor rešava u parničnom postupku. Parnične stranke moraju postojati. Parnica se ne može voditi protiv subjekata koji ne postoje, a ni protiv nepoznatih lica. Osim podnošenjem tužbe, procesni položaj stranke u parnici se može steći i na temelju sukcesije u procesni položaj osobe koja je dotle bila parnična stranka. Parnični postupak pokreće stranka -tužilac.

Nikada ga ne može pokrenuti sud po službenoj dužnosti dakle, ne važi princip oficioznosti. Pojam stranke u parničnom postupku je moguće definisati različito s obzirom na različite kriterije, pa tako u teoriji prava postoji materijalnopravna, čista procesna i legitimacijska definicija stranke. Postojanje pravnog interesa je ključno za aktivnu legitimaciju. Lice mora imati pravni interes u vezi sa predmetom spora da bi bilo aktivno legitimisano. Pasivna legitimacija se odnosi na osobu koja ima obavezu iz istog pravnog odnosa. Bez oba elementa nema valjanog sudskog spora. O stvarnoj legitimaciji odlučuje sud meritorno i tužba se ne sme odbaciti zbog nedostatka aktivne ili pasivne legitimacije, već se zahtev mora odbiti.

Aktivna i pasivna legitimacija

ZAKON O PARNIČNOM POSTUPKU ¹reguliše pojam stranaka u parničnom postupku .

U parničnom postupku u Srbiji, termin legitimacija označava sposobnost lica da bude stranka u postupku i može se posmatrati kroz dva ključna oblika:

Aktivna legitimacija („legitimatío ad causam activa“) koja omogućava osobi da bude tužilac i pokrene postupak u zaštiti svog prava.

¹ ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014, 87/2018, 18/2020 i 10/2023 - dr. zakon)

Pasivna legitimacija („legitimatío ad causam passiva“) koja daje svojstvo tuženog, tj. onoga prema kome se taj postupak vodi

U parničnom postupku stranke su uvek tužilac i tuženi. One su pred sudom ravnopravne i zadatak suda je da stalno prati, da se stara i da obezbeđuje ovu jednakost. Tužilac je lice koje, putem građanske tužbe, postavlja određeni zahtev kojim zahteva ili štiti neko svoje imovinsko ili statusno pravo. Tuženi je lice od koga tužilac zahteva priznanje određenog prava ili neku činidbu, odnosno lice prema kome je usmeren tužbeni zahtev, od koga se nešto zahteva.

O stvarnoj legitimaciji sud odlučuje meritorno i tužba se ne sme odbaciti zbog nedostatka aktivne ili pasivne legitimacije, već se zahtev mora odbiti.

Stvarna legitimacija je materijalnopravna veza između konkretnog zahteva za presudu i lica koja su u tužbi označene kao tužilac i tuženi. Stranka je stvarno legitimisana ako je nosilac prava i obaveza u materijalnopravnom odnosu povodom koga je spor nastao. To znači da je tužilac aktivno stvarno legitimisan ako je nosilac pravnog ovlašćenja -ovlašćenja da nešto zahteva, a tuženi pasivno stvarno legitimisan ako je nosilac pravne dužnosti -obaveze ispunjenja zahteva. Sama stvarna legitimacija nije procesno već materijalno-pravno pitanje, tj. pretpostavka od koje zavisi osnovanost tužbenog zahteva. Aktivna i pasivna legitimacija se odnose na sposobnost tužioca i tuženog da budu strane u sudskom postupku. Aktivna legitimacija označava kao pravo tužioca da podnese tužbu, dok pasivna legitimacija označava obavezu tuženog da odgovara na tužbu.

Aktivna legitimacija ili aktivna procesna legitimacija označava da je tužilac nosilac pravnog interesa da traži sudsku zaštitu. To znači da on ima pravni osnov i pravni interes da pokrene postupak protiv određenog lica ili stvari.

Pasivna legitimacija ili pasivna procesna legitimacija označava da je tuženi lice protiv koga se vodi spor i koji je obavezan da se odazove pozivu suda i odgovori na tužbu. Pasivna legitimacija se utvrđuje na osnovu toga da li je tuženi lice čija je pravna obaveza da snosi posledice spora.

U jednostavnijim rečima, aktivna legitimacija je "ko može da tuži", a pasivna legitimacija je "ko može biti tužen".

Legitimacija označava pravni osnov na osnovu kojeg stranka u postupku polaže pravo da traži sudsku zaštitu -aktivna legitimacija, odnosno osnov na osnovu kojeg se protiv nje vodi postupak -pasivna legitimacija. Legitimacija se ne sme mešati sa procesnom sposobnošću, jer se ne odnosi na pravnu sposobnost, već na odnos između stranke i predmetnog prava koje se ostvaruje ili štiti u postupku.

Aktivna legitimacija je proceduralna pretpostavka za vođenje spora, koja osigurava da se tužba podnosi od strane lica koje ima pravni interes i vezu sa predmetom spora, a ne samo od strane bilo koga.

Ključne karakteristike aktivne i pasivne legitimacije

Karakteristike aktivne legitimacije:

Ovlašćenje za pokretanje postupka:

Osoba koja je aktivno legitimisana ima pravo da podnese tužbu i pokrene sudski spor.

Pravni interes:

Postojanje pravnog interesa je ključno za aktivnu legitimaciju. Lice mora imati pravni interes u vezi sa predmetom spora da bi bilo aktivno legitimisano.

Materijalnopravni odnos:

Postojanje materijalnopravnog odnosa između stranke i predmeta spora je osnova za aktivnu legitimaciju.

Karakteristike pasivna legitimacije

Odnosi se na osobu koja ima obavezu iz istog pravnog odnosa – npr. dužnika.

To je strana u postupku jer mu se želi osporiti ili prinuditi određeno ponašanje .

Aktivna legitimacija – pravo da tužiš; moraš biti nosilac prava.

Pasivna legitimacija – dužnost da budeš tužen- moraš biti odgovoran iz pravnog odnosa.

Bez oba elementa nema valjanog sudskog spora.

Procesna legitimacija (LEGITIMATIO AD PROCESSUM)

Nije redak slučaj da se prilikom proučavanja i odlučivanja u određenom sporu postavi pitanje da li lice koje učestvuje u konkretnom sporu ima pravni interes za vođenje konkretne parnice odnosno ima li ono pravnozaštitinu potrebu za vođenje konkretne parnice određene subjektivno – konkretnim strankama i objektivno – konkretnim tužbenim zahtevom.

“Postojanje pravnog interesa za traženje pravne zaštite predstavlja opću procesnu pretpostavku za svaki zahtjev stranke da se sud u njenoj pravnoj stvari angažira.

Pravni interes, dakle, mora postojati da bi suđenje u određenoj pravnoj stvari bilo uopšte dozvoljeno, pa ovu procesnu pretpostavku ne treba poistovjetiti sa pretpostavkama za usvajanje tužbenog zahtjeva određenog sadržaja, koje spadaju u domen materijalnog prava. Iz navedenog razloga, tužilac kao aktivno lice u parnici, od koga se zahtjeva da dokaže sudu svoj pravni interes za podnošenje tužbe ili preduzimanje neke druge parnične radnje, ne mora dokazivati da mu određeno (materijalno) pravo pripada, već da, upravo polazeći od pretpostavke da mu to pravo zaista pripada, ima razloga da se za realizaciju toga prava obrati sudu. Prema tome, tražilac sudske zaštite u parnici mora učiniti vjerovatnim da će usvajanje njegovog zahtjeva za njega predstavljati ostvarenje određene pravne koristi koju bez

povoljne sudske presude nebi mogao postići. Sud pazi po službenoj dužnosti na postojanje pravnog interesa koji mora postojati u vrijeme donošenja odluke o osnovanosti tužbenog zahtjeva. Zbog svog prinudnog karaktera pravila o pravnom interesu se ne mogu otkloniti dispozicijom stranaka. Pravni interes mora postojati kod tužioca kada se pravna zaštita traži tužbom za utvrđenje, kod umješača koji želi intervenirati u parnici koja se vodi između drugih lica i kod stranke koja izjavljuje pravni lijek. Nasuprot prednjem, pravni interes, po pravilu, ne treba dokazivati kod kondemnatornih i konstitutivnih tužbi, niti u slučaju kada zakon ovlašćuje stranku da traži pravnu zaštitu deklaratornom tužbom. Pravni interes u parnici se ne traži samo za preduzimanje ofanzivnih, već i defanzivnih procesnih radnji, pa stoga i tuženi u određenim slučajevima mora imati pravni interes za preduzimanje određenih procesnih aktivnosti, mada se njegov pravni interes za preduzimanje defanzivnih radnji, po pravilu pretpostavlja.²

“ Procesna legitimacija za vođenje parnice je odraz konkretnog pravnog odnosa stranke prema predmetu konkretnog spora. Kada kažemo da stranka ima procesnu legitimaciju, to znači da stranka ima pravni interes za vođenje konkretne parnice. Da bi dokazao postojanje procesne legitimacije tužilac mora dokazati da ima pravni interes da pokrene parnicu protiv određenog tuženog, kada bi postojale građansko-pravne pretpostavke za koje on samo tvrdi da postoje. On, dakle, mora učiniti verovatnim da je ovlašten za pokretanje konkretne parnice u odnosu na konkretnog tuženog, a s obzirom na konkretni tužbeni zahtev. Prema tome, tužilac ne samo da mora dokazati svoju aktivnu procesnu legitimaciju, već učiniti verovatnim da je upravo tuženi onaj protiv kojega je moguće voditi konkretnu parnicu, tj. da na strani tuženog postoji pasivna procesna legitimacija. Procesna legitimacija može izvirati neposredno iz pravne norme koja određene subjekte ovlašćuje da traže određenu pravnu zaštitu, pa ti subjekti ne moraju dokazivati postojanje pravnog interesa. To će biti slučajevi kada se tužba podnosi na osnovu zakonskog titulusa. Međutim, procesna legitimacija može postojati i na temelju dokazanog konkretnog pravnog interesa za dobijanje povoljne odluke u parnici. Procesnu legitimaciju prvenstveno imaju subjekti spornog građansko-pravnog odnosa, kao ovlaštenici ili obveznici prava istaknutog u tužbenom zahtevu, kao na primer tužilac i tuženi kod kondemnatorne tužbe, koji su ujedno i nosioci građansko-pravnih ovlaštenja i obaveza iz pravnog odnosa povodom kojeg je došlo do parnice. Oni kao parnične stranke pored procesne legitimacije imaju i građansko-pravnu legitimaciju (*legitimatío ad causam*), koja se takođe manifestuje kao aktivna ili pasivna legitimacija. Procesnu legitimaciju kao procesnu pretpostavku treba razlikovati od građanskopravne legitimacije utoliko što od postojanja procesne legitimacije zavisi dozvoljenost raspravljanja o istaknutom zahtjevu, dok od postojanja građansko-pravne legitimacije zavisi sadržaj odluke suda o osnovanosti zahteva. Kada odlučuje o pitanjima pravnog interesa odnosno procesne legitimacije sud ne odlučuje meritorno, već donosi odluku o dozvoljenosti pružanja pravne zaštite.. O strankama i zastupnicima u parničnom postupku noti tužbe ili pak žalbe, dok o pitanjima građansko-pravne legitimacije odlučuje meritorno, tako što usvaja ili odbija tužbeni zahtev. Na kraju valja reći da postojanje procesne legitimacije predstavlja opštu procesnu pretpostavku za

² TRIVA-BELAJEC-DIKA “Građansko-procesno pravo” VI izmj. i dop.izdanje, str.110, “Narodne Novine” Zagreb,1986

podnošenje tužbe i donošenje odluke o tužbenom zahtevu, na koju sud pazi po službenoj dužnosti do donošenja meritorne odluke. “³

Odbacivanje tužbe se donosi kada nisu ispunjeni procesni uslovi.

Odbijanje tužbe ukazuje na to da tužilac nije dokazao osnovanost svog zahteva ili da tuženi nije pravno odgovoran.

Sudska praksa

“Aktivna i pasivna legitimacija su oblici stvarne legitimacije i predstavljaju materijalno-pravni odnos stranaka prema predmetu spora, tako da ovu legitimaciju u jednom sporu imaju lica koja su učesnici materijalno-pravnog odnosa, iz čega proizilazi da su prigovor nedostatka pasivne legitimacije, kao i prigovor nedostatka aktivne legitimacije, materijalno-pravni prigovori koji utiču na osnovanost tužbenog zahteva. U situaciji kada stranke nisu aktivno i pasivno legitimisane jer nisu u materijalno-pravnom odnosu, tužbeni zahtev se odbija, što znači da se o takvom prigovoru odlučuje odlukom o tužbenom zahtevu.”⁴

Zaključak

Parnični postupak je osnovni mehanizam ostvarivanja i zaštite subjektivnih građanskih prava pred sudom. Jedan od ključnih instituta u ovom postupku je legitimacija, koja se odnosi na procesnu sposobnost stranaka da traže ili da budu tražene radi ostvarivanja određenog prava. U pravu Republike Srbije, legitimacija se razlikuje kao aktivna i pasivna, a pravilno određivanje legitimacije ima presudan značaj za ishod parnice. Aktivna i pasivna legitimacija predstavljaju temeljne institute parničnog prava i neophodne uslove za vođenje zakonitog postupka. Pravilno određivanje legitimacije omogućava sudu da

³ PRIRUČNIK ZA PRIMENU ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU Izdavač FORUM SUDIJA SRBIJE

⁴ PRESUDA VRHOVNI KASACIONI SUD Rev 12792/2022 13.04.2023. godina

pravilno identifikuje učesnike spora, dok strankama obezbeđuje efikasnu i pravičnu zaštitu prava.
Njihovo razumevanje je od suštinskog značaja za sve učesnike u pravnom sistemu.

Literatura:

1. TRIVA-BELAJEC-DIKA "Građansko-procesno pravo" VI izmj. i dop.izdanje, str.110, "Narodne Novine"
Zagreb 1986
2. PRIRUČNIK ZA PRIMENU ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU Izdavač FORUM SUDIJA SRBIJE
4. Vasiljević, M. – Komentar Zakona o parničnom postupku, Beograd, 2015.
5. Stanković, G.. – Građansko procesno pravo, Beograd, 2021
6. Praksa Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije